אִלְמָלֵא בִּגְדֵי כְהוּנָּה לֹא נִשְׁתַּיֵּיר מִשּׁוּנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט, לפי שמקריבים בהם קרבנות המכפרים על ישראל (רש"י), ואין לפרש כפשוטו שהכוונה לזכות הבגדים עצמם, שהרי לא יתכן לומר שבלעדיהם לא היה נשאר שריד ופליט, כיון שעדיין יש את זכות הקרבנות (שיח יצחק, בדעת רש"י). ויש שכתבו, שהכוונה לבגדי כהן גדול, שכל אחד מהם מכפר על ענין אחר [כמבואר בגמ' בערכין (טז, א)] (ע"פ רבנו חננאל; מהרש"א; רש"ש). ומה שאנו רואים שנשאר שריד ופליט גם לאחר חורבן בית המקדש, זה משום שהבגדים עדיין קיימים ברומי (רבינו אליקים). ואף שבגדי הכהונה מוזכרים רק בהמשך הפסוק, ומוכח מכך ש'בגדי השרד' הם הבדים שכיסו בהם את הכלים במסעות ולא בגדי הכהונה, מכל מקום הכוונה בלשון זו גם לבגדי הכהונה, כי אין לכנות את כיסוי הכלים בלבד בלשון 'בגדים' (אדרת אליהו שמות לא, ט, ע"פ רש"י שם, וראה רמב"ן שם). וכן מוכח מלשון 'לשרת בקודש' האמורה כאן, שהרי בזמן שהשתמשו בכיסוי הכלים למסעות לא היתה עבודה (שיח יצחק לעיל ע"א).

פְּנִימֵי שֶׁל זָהָב שְׁמוֹנָה, והיה ארון זה ממלא את חלל ארון העץ, שגובהו מבחוץ הוא תשעה טפחים, ודופנו התחתונה עבה טפח, ומעל ארון העץ היו מניחים את הכפורת שעוביה טפח, וארון הזהב החיצוני שגובהו עשרה ומשהו, היה מכסה גם את הארון וגם את הכפורת (רש"י). ויש שפירש, שעובי הדופן התחתונה של ארון העץ היה כל שהוא, וכשהכניסו לתוכו את ארון הזהב שגובהו שמונה, נשאר טפח אחד מגולה, אבל לאחר מכן היו מכניסים את ארון העץ לתוך ארון הזהב שגובהו עשרה, ומכופפים את הטפח העליון של ארון הזהב החיצון לתוך חללו הפנימי של ארון העץ, לכסות טפח זה (רבנו חננאל, וראה רבינו אליקים, ריטב"א, ותוס' רבינו פרץ).

וּמַאי מַשָּׁהוּ, זֵיר, אבל ה'משהו' שהזכיר רבי יהודה הוא לעובי הדופן התחתונה של ארון הזהב, ואינו עוסק כלל בענין הזיר (רש"י), וזה משום שלדעתו הזיר היה חלק בפני עצמו, אבל לדעת הסוברים שהדופן התחתונה של ארון הזהב עבה טפח, הזיר היה מחובר לארון הזהב, ולכן מנו גם את עובי הזיר בחשבון גובה ארון הזהב (שפת אמת).

שֶׁמָּא תֹּאמַר פָּחוּת הוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר בִּי מָלְכִים יִמְלוֹכוּ - המלכות מתקיימת מכח התורה המלמדת את המלך החוקים והמשפטים (רש"י משלי ח, טו), והרי שכתר תורה חשוב מכתר מלכות, כי מי שבידו להמליך, גדול מן המלך עצמו (רש"י), וכל שכן שכתר תורה חשוב לכתר כהונה, כי כבוד המלך קודם לכבוד כהן גדול [כמבואר במשנה בהוריות (יג, א)] (שפת אמת), ועוד מצינו שדרשו חכמים [בגמ' בהוריות (שם)] מהפסוק 'יקרה היא מפנינים' (משלי ג, טו), שמעלת התורה גדולה ממעלת כהן גדול בזמן שהוא נכנס לפני ולפנים (ראה מהרש"א).

רַבִּי יוֹחָנָן רָמֵי כְּתִיב זָר וְקָרֵינַן זֵיר, והטעם שלא הקשה כן גם בשולחן ובמזבח שנכתב בהם 'זר' בחסרון יו"ד, כי בודאי יש בהם אופן של זרות, שיש שלא זכו וניטלה מהם המלוכה והכהונה, אולם כתר תורה מונח בקרן זוית וכל הרוצה יכול לבוא וליטלו, ולכן יש להבין היאך נאמרה על התורה לשון זרות (מהרש"א).

רַבִּי יוֹחָנָן רָמֵי כְּתִיב וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ וּכְתִיב וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים, ואף שלשון 'ועשית' נאמרה על הארון שהיו מוציאים איתם למלחמה, ולשון 'ועשו' על הארון של המשכן, לא נראה לומר שהיה הבדל ביניהם (תוס' חולין צב, א ד"ה ברוך, וראה מהרש"א), ויש שכתב, ששני לשונות אלו נאמרו על הארון שהיה במשכן (רמב"ן דברים י, א).

מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְצַוִּוין לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלַאכְתּוֹ, שהרי לא יתכן שמצות עשיית הארון ניטלה ממשה והוטלה על ישראל, כי זהו הפסד למשה [וכמו שמצינו בגמ' בחולין (פז, ב), שהחוטף מצוה מחבירו צריך לשלם לו עשרה זהובים], אלא ודאי נשאר חיוב זה על משה, אלא שהציבור מצווה לעשות את מלאכתו של התלמיד חכם, ובכך הם נחשבים כשלוחיו (חתם סופר). ואף ש'מצוה בו יותר מבשלוחו' [כמבואר בגמ' בקידושין (מא, א)], נתן משה לישראל לעשות המשכן בשליחותו, לפי שהמונע את תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד ופורק ממנו יראת שמים [כמבואר בגמ' בכתובות (צו, א)], וכל כוונתו היתה להגדיל יראתם (פנים יפות שמות כו, טו).

מִבֵּית וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ אָמַר רָבָא כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם, שהרי הארון נתייחד משאר כלי המקדש, בכך שהיה מצופה זהב אף בתוכו שהוא מקום נסתר, ובודאי יש בכך רמז לתורה שהיתה מונחת בארון, שתלמיד חכם הלומד תורה צריך להיות תוכו כברו, כמו הארון שהיה מצופה זהב מבית ומחוץ (מהרש"א ברכות כח, א). ואין תוכו כברו, היינו שעושה עבירות בסתר (מאירי). ויש שפירש, שאין בו יראת שמים (מהרש"א שם). ויש שפירש, שאינו לומד תורה לשמה (בן יהוידע).

נִקְרָא נִתְעָב, שֶׁנֶּאֱמַר אַף כִּי נִתְעָב וְנֶאֱלָח אִישׁ שׁוֹתֵה כַמַּיִם עַוְלָה, וזהו רמז לתלמיד חכם שהוא שותה תורה כמים, שאם אין בו יראת שמים הוא עושה עולה, כיון שלא יקיים את התורה כראוי, ומוטב שלא ילמד כלל (מאירי). ויש שפירש, שלשון 'תועבה' היא רמז שיתעה בה בתורה ויכשל בלימודו, מכיון שאינו עוסק בה לשמה (בן יהוידע).

מַאי דִּכְתִיב לָמָּה זֶּה מָחִיר בְּיַד כְּסִיל לִקְנוֹת חָכְמָה וְלֵב אָיִן וְכוּ', הלא גם מי שאין בליבו חכמה יכול להצליח בלימוד התורה, כיון שהתורה מחכימת פתי, ולכן פירשו שהכוונה למי שאין בליבו יראת שמים (מהרש"א).

חֲבָל עַל דְּלֵית לֵיהּ דָּרְתָא וְתַרְעָא לְדָרְתֵּיהּ עֲבֵיד - חבל על הלומד תורה ואין בדעתו להגיע מחמתה ליראת שמים, כיון שהתורה היא רק השער להגיע ליראת שמים (רש"י, ושפת אמת בדעתו). ובמקומות אחרים [גמ' בשבת (לא, ב)] נמשלה התורה למפתחות הפנימיים, והיראה למפתחות החיצוניים, כי על ידי יראת העונש זוכים לתורה, ועל ידי התורה זוכים ליראת הרוממות (ע"פ הגר"א משלי טז, לג).

לֹא זָכָה - שאינו לומד תורה לשמה (תוס' ישנים; תוס' רא"ש).

נַעֲשֵׂית לוֹ סַם מִיתָה, שנענש יותר מאם לא היה לומד כלל (מאירי). ומה ששנינו [בגמ' בנזיר (כג, ב)] שיעסוק אדם בתורה שלא לשמה, כי מתוך כך בא ללמוד את התורה לשמה, זהו כשאינו עושה כל כך מאהבה אלא מיראת פורענות או לקבל שכר, אבל כאן מדובר כשאינו לומד אלא כדי לקנטר, וגם אינו מקיים, ולכן התורה נעשית לו סם המוות (תוס' רא"ש).

המשך במילואים עמ' 117